

Jan Pawlak

Instytut Budownictwa, Mechanizacji i Elektryfikacji Rolnictwa w Warszawie

Polski przemysł maszyn rolniczych a konkurencyjność na rynkach międzynarodowych

Wprowadzenie

Warunkiem konkurencyjności polskiego rolnictwa na rynkach międzynarodowych jest osiągnięcie wysokiego poziomu efektywności czynników produkcji. Spełnienie tego warunku w gospodarstwach rolniczych zależy w dużym stopniu od umiejętności i postawy samych rolników. Z uwagi jednak na istnienie silnych i wielostronnych powiązań rynkowych coraz większego znaczenia nabiera także sytuacja w otoczeniu rolnictwa.

Duży udział mechanizacji w strukturze kosztów produkcji rolniczej (w krajach wysoko rozwiniętych dochodzi on do 40%) przesądza o szczególnym znaczeniu powiązań pomiędzy rolnictwem a przemysłem maszyn rolniczych. Celem niniejszego artykułu jest próba przedstawienia niektórych aspektów tych powiązań pod kątem konkurencyjności obu działów gospodarki narodowej na rynkach międzynarodowych.

Rolnictwo i przemysł maszyn rolniczych — konflikt czy wspólnota interesów

Pozornie mogłoby się wydawać, że interesy rolników i producentów maszyn rolniczych są ze sobą sprzeczne. Dla rolników korzystne są niskie ceny środków produkcji (w tym maszyn rolniczych) i wysokie ceny płodów rolnych. Dla producentów maszyn rolniczych idealna mogłaby się wydawać odwrotna sytuacja. W rzeczywistości jednak powiązania i współzależności pomiędzy rolnictwem a przemysłem maszyn rolniczych przesądzają o wspólnocie interesów obu tych działów gospodarki.

Niższe, jak dotąd (w porównaniu z maszynami produkowanymi na Zachodzie) ceny środków mechanizacji krajowej produkcji czynią je bardziej dostępnymi dla naszych rolników. W końcu 1995 r. cena (w przeliczeniu na walutę wymiennalną wg kursu NBP) ciągnika o mocy 35 kW z napędem na 4 koła była w Niemczech i we Francji około dwukrotnie wyższa aniżeli w Polsce. Kombajn zbożowy kosztował we

Francji w grudniu 1995 r. prawie trzykrotnie drożej niż w Polsce. Oczywiście, przy tego typu porównaniach trudno jest uwzględnić w sposób wystarczająco obiektywny różnice poziomu technicznego i niezawodności maszyn poszczególnych producentów. W praktyce jednostkowe koszty eksploatacji tańszej maszyny bywają wyższe od ponoszonych przy zastosowaniu maszyny droższej, lecz charakteryzującej się mniejszą wartością współczynnika kosztów napraw, niższym jednostkowym zużyciem paliwa i wyższą wydajnością. Nie wydaje się jednak, aby różnice jakościowe mogły zniwelować trzy- lub nawet dwukrotną różnicę ceny.

Poziom nowoczesności maszyn rolniczych produkcji krajowej jest na ogół odpowiedni do przygotowania technicznego zdecydowanej większości naszych rolników. Wymagania będą się oczywiście zmieniać w miarę przeobrażeń strukturalnych i technologicznych w rolnictwie polskim, będzie to jednak proces ewolucyjny i długotrwały. W tych warunkach sprawnie działające przedsiębiorstwa branży przemysłu maszyn rolniczych nie powinny mieć większych problemów z dostosowaniem się do nowych wymagań.

W świetle powyższego w interesie naszego rolnictwa leży utrzymanie krajowego przemysłu maszyn rolniczych. Podstawowym warunkiem dobrej kondycji tego przemysłu jest wysoki popyt na sprzęt rolniczy, na który z kolei wpływ mają ceny środków mechanizacji i ich relacje do cen płodów rolnych.

Ceny maszyn rolniczych

Ceny maszyn rolniczych w istotny sposób wpływają na koszty produkcji we współczesnym, zmechanizowanym rolnictwie. Koszty produkcji są przedmiotem bezpośredniego zainteresowania producentów rolnych. Pośrednio, poprzez wpływ na ceny płodów rolnych, dotyczą one konsumentów żywności, czyli całego społeczeństwa.

Od poziomu cen zależy też popyt na środki mechanizacji, niezmiernie ważny dla przemysłu maszyn rolniczych. Wyższy popyt umożliwia zwiększenie rozmiarów produkcji seryjnej, co powoduje lepsze wykorzystanie zasobów środków trwałych w fabrykach, a przez to obniżenie kosztów stałych i częściowo niektórych składników kosztów zmiennych (np. energii) i zwiększenie konkurencyjności na rynku. Zatem w interesie zarówno rolników, jak i producentów sprzętu rolniczego leży utrzymanie cen na poziomie stymulującym popyt oraz zapewnienie opłacalności poprzez zwiększanie skali produkcji (odpowiednio do popytu) i obniżanie jednostkowych kosztów produkcji. Wybór takiej opcji sprzyja poprawie efektywności tak zakładów przemysłu maszyn rolniczych, jak i gospodarstw rolnych. W praktyce jednak ma on miejsce jedynie w warunkach istnienia konkurencji na rynku. Monopolistom wciąż wygodniej jest odpowiadać na zwiększony popyt podwyżkami cen. Świadczą o tym dane zawarte w tabeli 1.

Tabela 1. Dynamika cen wybranych środków mechanizacji w Polsce w latach 1992–1995

Nazwa maszyny	Wyszczególnienie	1992	1993	1994	1995
Ciągnik Ursus 3512	rok 1991 = 100	128	181	340	456
	rok poprzedni = 100	128	141	152	134
Pług dwuskibowy	rok 1991 = 100	141	184	195	207
	rok poprzedni = 100	141	131	106	106
Opryskiwacz polowy	rok 1991 = 100	107	124	131	149
	rok poprzedni = 100	107	116	106	114
Kombajn zbożowy	rok 1991 = 100	167	249	336	509
	rok poprzedni = 100	167	149	135	151
Wskaźnik inflacji	rok 1991 = 100	143	193	256	333
	rok poprzedni = 100	143	135	132	128

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS.

Ceny opryskiwaczy i pługów dwuskibowych, które były produkowane przez wielu producentów konkurujących ze sobą na rynku cechowała w latach 1992–1995 dynamika wzrostu wyraźnie mniejsza od wskaźnika inflacji. Natomiast ceny kombajnów zbożowych i ciągników kołowych od 1993 r. rosły znacznie szybciej niż wskaźnik inflacji.

Ciągniki i kombajny zbożowe polskiej produkcji są, jak już wspomniano powyżej, wciąż jeszcze tańsze od zagranicznych. Niepokojące jest jednak tempo, w jakim te różnice cen zmniejszają się. W porównaniu do stanu średniego z 1992 r. cena ciągnika Ursus 3512 na rynku krajowym w przeliczeniu na marki niemieckie była w grudniu 1995 r. o 72% wyższa, zaś kombajnu zbożowego Z058 — o 77% wyższa. Tak dużej dynamiki cen w wyjątkowo stabilnej walucie wymiennej (z tego względu wybrano markę zamiast mniej stabilnego dolara) nie da się wytłumaczyć wyłącznie wzrostem cen nośników energii. Wzrost ten (także przy przeliczeniu na marki niemieckie) wyniósł w tym samym czasie w przypadku:

węgla	42%
oleju napędowego	28%
etyliny 94	25%
energii elektrycznej	38%

był więc znacznie niższy od wzrostu cen ciągnika i kombajnu zbożowego. Ponadto nośniki energii stanowią tylko część kosztów produkcji. Wzrost ich cen, jakkolwiek jest niewątpliwie czynnikiem inflacyjnym, nie powoduje zwyżki kosztów produkcji w takiej samej proporcji, lecz w mniejszej — odpowiednio do udziału w kosztach produkcji.

Tabela 2. Relacje cen niektórych maszyn i narzędzi do cen produktów rolnych

Wyszczególnienie	Ilości produktów rolnych równoważące wartości maszyn									
	pszenica [dt]		żywiec wieprz. [kg]			mleko [hektolitra]				
	1993	1994	1995	1993	1994	1995	1993	1994	1995	1995
Ciągnik MF 255	440	626	595	6524	6087	8135	442	566	475	
Plug dwuskibowy	26	27	20	396	259	273	27	25	16	
Rozsiewacz nawozów	21	27	23	329	260	314	22	24	18	
Siewnik zbożowy	68	92	88	1050	900	1208	71	84	71	
Opryskiwacz polowy	58	60	49	898	583	663	61	54	39	
Kosiarka rotacyjna	75	85	72	1149	824	981	78	76	57	
Kombajn zbożowy z kabiną	1746	2288	2458	26870	22444	33577	1820	2067	1961	
Kombajn jednorzędowy do ziemniaków	334	380	385	5149	3697	5257	349	343	307	
Dojarka jednokonwiowa	46*	62	54	713	607	731	48	56	43	
Poidło jednomiskowe	0,6	0,9	0,9	8	9	14	0,6	0,8	0,7	
Rozdrabniacz z silnikiem	39	36	35	555	354	473	32	33	28	

* dojarka dwukonwiowa

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS.

Proces podnoszenia cen w miarę wzrostu popytu jest częściowo hamowany pojawianiem się na rynku nowych producentów. Przykładem są powstające ostatnio w Polsce montownie ciągników. W końcu 1995 r. było w Polsce trzech producentów ciągników. W 1996 r. powstaje 6 dalszych montowni ciągników. Ursus przestaje być monopolistą [2].

Zdolności nabywcze rolników w stosunku do sprzętu rolniczego zależą od proporcji pomiędzy cenami tego sprzętu a cenami płodów rolnych. W relacji do pszenicy ciągnik, siewnik zbożowy, rozsiewacz nawozów, kombajn zbożowy, kombajn do ziemniaków, dojarka i poidło były w 1995 r. droższe niż w 1993 r. Tańsze były natomiast: pług dwuskibowy, opryskiwacz polowy, kosiarka rotacyjna i rozdrabniacz pasz. W porównaniu do 1994 r. większość maszyn w 1995 r. staniała w stosunku do pszenicy. Podrożały jedynie kombajny do zbioru zbóż i ziemniaków (tab. 2).

Wszystkie maszyny uwzględnione w tabeli 2 podrożały w tym samym czasie w stosunku do żywca wieprzowego i potaniały w stosunku do mleka.

Korzystne dla rolnictwa zmiany relacji cenowych spowodowały widoczne już od 1992 r. ożywienie na rynku maszyn rolniczych. W 1995 r. produkcja i sprzedaż maszyn na rynku krajowym wzrosły średnio o 9%. Jest to korzystny sygnał dla producentów.

Perspektywy na przyszłość

Przyszła kondycja polskiego przemysłu maszyn rolniczych, a pośrednio także i rolnictwa, będzie zależeć od umiejętności przystosowania się do zmieniających się warunków makroekonomicznych w okresie przed wejściem Polski do Unii Europejskiej. Konieczne będzie zapewnienie konkurencyjności jego wyrobów tak na rynku krajowym, jak i na rynkach międzynarodowych. O tej konkurencyjności zadecydują — obok poziomu cen — przede wszystkim zapewnienie wysokiej jakości produkowanych środków mechanizacji oraz sprawnego marketingu z gwarancją niezawodnego systemu obsługi technicznej. Nieodzowne będzie wprowadzenie istotnych innowacji w dziedzinie konstrukcji maszyn oraz szerszej współpracy międzynarodowej, polegającej nie tylko na zwiększaniu wymiany handlowej z poszczególnymi krajami, ale i kooperacji w dziedzinie rozwoju technologii, zaopatrywania w surowce, półprodukty itp. [1].

Znane są przykłady zakładów, które z powodzeniem weszły na rynek międzynarodowy. Kosiarki firmy MESKO S.A. od lat cieszą się uznaniem na trudnym rynku zachodnioeuropejskim. FAMAROL S.A. pomyślnie kooperuje z amerykańską firmą Long w produkcji pługów wahadłowych.

Eksport maszyn rolniczych umożliwia zwiększenie skali produkcji poszczególnych zakładów z wynikającymi z tego tytułu korzyściami. Związane z nim wymagania jakościowe wymuszają wprowadzanie innowacji korzystnych także dla krajowego

rolnictwa, które jest i pozostanie głównym odbiorcą sprzętu rolniczego polskiej produkcji.

Rosnąca konkurencja na rynku oraz wchodzenie polskich producentów w coraz ściślejsze powiązania kooperacyjne z firmami zagranicznymi, a także wzrost znaczenia eksportu wymuszają poprawę jakości sprzętu rolniczego. Efekty tego są coraz wyraźniej dostrzegalne na naszym rynku.

Reasumując, można stwierdzić, że możliwości powodzenia producentów maszyn rolniczych trzeba upatrywać w zwiększeniu efektywności ich przedsiębiorstw, a przez to — konkurencyjności na rynku krajowym i rynkach międzynarodowych. Natomiast tworzenie sztucznych barier chroniących przed konkurencją z zewnątrz powodowałoby osłabienie działania bodźców wymuszających wprowadzanie innowacji technologicznych i organizacyjnych i musiałoby przynieść skutki katastrofalne dla chronionych zakładów, a pośrednio dla rolnictwa polskiego z chwilą pełnej integracji z Unią Europejską, która wiązałaby się z likwidacją tych barier wewnątrz wspólnego rynku.

Literatura

- [1] Cainelli G. 1994. Una "fotografia" della crisi. *Macchine & Motori Agricoli*, An. 52(4): 39–41.
[2] Pawlak J., Wójcicki Z. 1996. Stan i kierunki rozwoju techniki rolniczej w Polsce. IBMER, Warszawa.

Polish farm machinery industry and the competitiveness on international markets

Summary

High share of mechanization in costs of agricultural production (in some developed countries up to 40%) emphasizes the significance of interrelations between agriculture and farm machinery industry. The purpose of this paper is to present some aspects of these interrelations from the point of view of competitiveness of both branches on international markets.

So far the Polish made machines are cheaper as compared with the ones imported from Western countries. At the end of 1995 the price of 35 kW four wheel driven was in FRG and France twice higher than in Poland. The price of cereal harvester was in France three times higher. This comparison does not take into consideration the quality differences. However, at present Polish made machines are more convenient for our farmers (as compared to the imported from West) on account of prices and satisfactory as far as technical level is concerned.

Prices of farm machines have significant effect on production costs in contemporary mechanized agriculture. Also demand for tractors and implements depends on the prices. Higher demand makes it possible to increase the level of serial production and thus to decrease the fixed costs at factories. Therefore there is a common interest of farmers and farm machinery producers to keep the prices on the level stimulating the demand.

The purchasing power of farmers depends of price relations between farm machinery and agricultural products.

The future shape of Polish farm machinery industry will depend on capacity to adjust to changing macroeconomic conditions. The improvement of the efficiency and quality of products as well as the efficient marketing system will be necessary to ensure the competitiveness of Polish made farm machines on home and international markets. Instead the border barriers against the foreign competition would cause attenuation of incentives stimulating the implementation of technological and organization innovations.